

Севрук Володимир Геннадійович,
провідний науковий співробітник відділу
організації науково-дослідної роботи
НАВС, кандидат юридичних наук;
Павленко Сергій Олексійович, провідний
науковий співробітник відділу організації
науково-дослідної роботи НАВС,
кандидат юридичних наук

КЛАСИФІКАЦІЯ ЕТНІЧНИХ МЕНШИН

Із здобуттям незалежності України відбулися суттєві позитивні зміни у формуванні системи захисту прав національних меншин. Зокрема, була сформована законодавча база для розвитку національних меншин та забезпечення відповідних їх прав. На конституційному рівні визнано існування національних меншин в Україні та закріплені окремі положення в Конституції України, спрямовані на захист і забезпечення прав національних меншин; створено та офіційно зареєстровано численні громадські організації національних меншин на різних рівнях: на всеукраїнському, регіональному та місцевому рівнях; ратифіковані численні міжнародні угоди, спрямовані на захист та забезпечення прав національних меншин в Україні та ін. [1, с. 4].

Україна на нинішньому етапі свого розвитку знаходиться на шляху значних перетворень: змінюється структура економічних відносин, формуються нові суб'єкти власності і політичної діяльності, трансформуються базові цінності, влаштування життя, змінюється устрій життя, традиції. Цей динамізм обумовлює загострення в інших сферах життя українського суспільства проблем зростання етнічної злочинності. Історія показала, що етнічні відносини складають групу найскладніших проблем, які впливають на стан злочинності в країнах [2, с. 235].

Останнім часом Україна стає все більш інтернаціональною державою: щорічно тут оселяються тисячі вихідців з інших країн. Згідно з даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р., в Україні проживає 48 240 902 осіб, 134 різних етнічних груп, які ідентифікують себе як громадяни України [3].

Як в ряді країн Європи, так і в Україні права національних меншин законодавчо закріплені на загальнодержавному рівні. Національні меншини в Україні визнані на конституційному рівні, зокрема, відповідно до ст. 11 Конституції України [4] держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Відповідно до ст. 3 Закону України “Про національні меншини в Україні” до національних меншин належать групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою [5].

Особистий аспект проявляється в особистому, суб’єктивному ставленні кожного та спільноти в цілому до бажання зберігати, розвивати ті особливості, які роблять їх відмінними від решти населення.

Крім того, загально прийнято вважати меншинами громадян певної держави, а не будь-якої іншої групи людей, що перебувають на її території тимчасово або навіть і проживають постійно - іноземні громадяни, апатриди, біженці, робітники-мігранти тощо.

Відповідно до вищенаведених аспектів концепція меншин не розкриває їхню класифікацію, не враховує соціально-економічні чинники, які мотивують відмінності у поведінці меншин. Таку класифікацію та визначення типів “меншин”, що ґрунтуються на матеріалах практики ООН у галузі захисту прав людини, надає експерт Підкомісії з попередження дискримінації і захисту меншин Ф. Ермакора, за яким:

а) “релігійною меншиною” можна вважати групу осіб, які виявляють релігійні погляди, відмінні від державної релігії; релігія, яку, вони сповідують, відрізняється від релігії, котру сповідує більшість населення;

б) “расовою меншиною” вважається група із своєю власною історією, своєю власною культурою, навіть із своєю власною мовою, члени якої усвідомлюють свою причетність до такої групи, які відрізняються від більшості населення, зокрема за біологічними чинниками;

с) “мовною меншиною” може вважатися група осіб, які вживають у приватному та громадському житті письмово та / або усно мову, яка є відмінною від вживаної на даній території і не є державною мовою; мета цієї групи полягає у підтримці такої мови та турботі про неї;

д) “етнічною меншиною” може вважатися група із своєю власною мовою, культурою та історією, яка усвідомлює себе як група і члени якої бажають підтримувати її особливості;

е) “національною меншиною” є група осіб, яка, поряд з рисами етнічної меншини, має бажання користуватися як група тими правами, які дають меншині можливість брати участь у процесі визначення політики в рамках даної території чи навіть в рамках держави, але яка не є в рівних умовах з іншими етнічними групами в цій державі [6].

Досі не вироблено чіткого поділу між поняттями “національна” та “етнічна” меншини. В міжнародно-правових документах немає однозначного вживання цих термінів. У деяких йдеться про національні або етнічні меншини, в інших - лише про національні меншини, хоча об’єктом дії цих документів є ті ж самі групи людей.

Різняться національні меншини і за специфікою історичних умов їхнього виникнення. Так, наприклад, на думку німецького вченого Ф Гекмана, в основі утворення національних меншин лежать три базові принципи: а) походження (шляхи формування); б) структурно-соціальне становище у суспільстві; в) політичні орієнтації. Відповідно до цього, за Ф. Гекманом, національні меншини є п’ятьох типів:

- національні меншини, що сформувалися внаслідок виникнення націй держав (національних держав, для яких важливою умовою було збігання державної самоорганізації й етнічної приналежності його населення). “Островки”, що уособлювали відмінну етнічність у рамках національних держав, і були національними меншинами;

- регіональні меншини (групи населення), які з різних причин усупереч уніфікації та асиміляції зберегли етнічну ідентичність;

- міграційний тип меншин, який має два різновиди - поселенський та заробітчанський. Перший утворюють

іммігранти, котрі прибули чи прибувають на постійне проживання, другий - іммігранти, котрі прибувають з метою працевлаштування;

- колоніальний тип меншин. Це нащадки древнього населення завойованих і заселених колоністами територій, котрі в процесі пограбування, винищення та витіснення позбавлялися успадкованих ними економічних основ життя та соціальна й культурна структура котрих була вкрай знищена;

- нові національні меншини, утворення яких пов'язане із становленням нових національних держав внаслідок чисто колоніального поділу територій і встановлення кордонів без врахування етнічної специфіки [7].

Національні меншини різняться також за кількісними та якісними показниками, взаємодією з іншими національними групами у межах конкретної соціальної спільності, наприклад у суспільстві певної країни, своєю внутрішньою структурою, рівнем внутрішньої солідарності у межах своєї групи та за багатьма іншими показниками. Фактично кожна з меншин в конкретній країні (деколи в конкретному регіоні) являє собою окремих, у своєму роді унікальний випадок. Тому всі класифікації за певними об'єктивними ознаками слід вважати умовними.

Висновок. Як свідчить практика, реалізація прав національних меншин може гарантуватися лише за умови ефективної взаємодії міжнародного права та національного права, норми яких покликані забезпечити їхній захист та розв'язання конфліктів безумовно мирним, правовим шляхом. Водночас відсутність в окремих країнах конституційних гарантій, належної взаємодії міжнародного та внутрішнього права може призвести не тільки до погіршення становища етнічних груп, але й до ускладнення міжнародної ситуації в певному регіоні й навіть у світовому масштабі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алмаші М. М. Захист прав національних меншин в Україні : дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Національна академія внутрішніх справ України. - К., 2004.- с. 232.

2. Медведєв О. В. Етнічна злочинність в циганському середовищі / О.В. Медведєв // Право і суспільство . - 2014. - № 4. - С. 235-241.

3. Всеукраїнський перепис населення 2001 р. / Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<http://www.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality>.

4. Конституція (Основний Закон) України. Ст. 11. // ВВР України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.

5. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25 червня 1992 року № 2494-ХІІ // Відомості Верховної Ради України, 1992, № 36, ст. 529.

6. Ermacora F .The Protection of Minorities Before the United Nations 33R. C. A. D. A. - 1983. - Т. IV. - No.182. - P.294-295.

7. Гекман Ф. Народ, нация, этническая группа и этническое меньшинство: к некоторым основам категорий этничности - М., 1990. - Вып. 19.